



Надія АДАМЕНКО



Юлія КРАВЧЕНКО

ІСТОРІЯ ЗНАЙОМСТВА УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ АУДИТОРІЇ З МЕТОДИКОЮ «ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ»

В огляді йдеться про наукові заходи та пошуки з вивчення методики «Філософія для дітей», здійснені дослідниками НПУ ім. М. Драгоманова з 2009 по 2015 р. Зокрема, це — тренінги, експериментальні уроки в школах, участь у конференціях та стажуваннях. Дані заходи спрямовані на популяризацію та поширення використання рефлексивної методики в українській освіті. В статті показано значення міжнародного досвіду для її вивчення, зокрема поглиблення наукових контактів з Джин-Ван Парком (Південна Корея), Донною Берк (США) та ін. Першим знаковим заходом презентації методики «Філософія для дітей» в Україні став Міжнародний науково-практичний семінар «Зміни орієнтирів навчання в українській педагогіці» або «Програма «Філософія для дітей» М. Ліпмана: адаптація світового досвіду в українській педагогіці» (28–30 жовтня 2011 р.). Авторки звертають увагу на значення використання методики «Філософія для дітей» для підготовки майбутніх вчителів, переосмислення професійного досвіду педагога, формування критичного мислення дітей. Популяризації ідей запропонованої методики сприяло започаткування авторками рубрики «Філософія для дітей» на сторінках журналу «Філософія освіти /Philosophy of Education». Вони виходять з того, що методика навчання філософуванню (розвиток навичок критичного, креативного мислення) є неоціненним засобом як для усвідомлення власної унікальності, так і руху назустріч один одному, що є особливо важливим у сучасному глобалізованому світі.

Ключові слова: філософія, філософія для дітей, філософування, методика, критичне мислення, педагогіка, рефлексивне навчання, діалог.

Вже більше шести років викладачі Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова займаються вивченням і популяризацією всесвітньо відомої методики рефлексивного навчання, яка називається «Філософія для дітей»

«Філософія для дітей» (Philosophy for Children, аббревіатура — P4C) — міжнародна освітня стратегія навчання, розроблена в 1970-х роках колективом вчених університету Монклер (Montclair) штату Нью-Джерсі (США) на чолі з професором Метью Ліпманом. Сьогодні її теорія і практика широко використовується у більш ніж 60-ти країнах світу і на 16-ти мовах як дієвий філософський інструментарій розвитку мисленнєвих навичок.

Програма «Філософія для дітей» спрямована на те, щоб навчати дітей і молодь філософувати, а не філософії як такої. Філософія тут постає не предметом дослідження, а засобом розмірковування про світ і орієнтації у ньому. Установка на тісний зв'язок філософії з практикою передбачає відмінні від традиційної парадигми навчання завдання, зокрема: основна увага фокусується не на запам'ятовуванні інформації, а на активному «творенні» філософії, що вимагає зусиль з боку інтелекту, розв'язання проблем, пов'язаних з реальною життєдіяльністю дітей. Основний шлях впровадження методики — сократівський діалог, де всі учасники — рівноправні партнери. Молоді люди навчаються аргументувати думки, висувати гіпотези, розвивати поняття, виявляти різні можливості й альтернативи, формулювати запитання, приймати рішення, визнавати різні точки зору, розвивати логічне мислення, аналізувати практики.

Дана методика навчає формувати у дітей і молоді навички самостійного мислення, вміння цілісного осягнення проблеми, здатність активації різних інтелектуальних засобів і мистецтво їх синтезу при вирішенні поставленого завдання, сміливість до створення нових теоретичних рішень, віру в свої інтелектуальні можливості, вміння розуміти текст і бачити в ньому глибші смисли, вправність у вираженні власної думки та аргументації, культуру спілкування.

В суспільній перспективі методика готує учнів до свідомої і відповідальної участі в демократичному устрої, що спонукає громадянина самостійно приймати рішення. Крім того, допомагає усвідомити основні категорії і характерні засади європейської культури, а саме, що європейськість — це спільнота цінностей, ідей та рефлексивного ставлення до реальності.

Кінцевою метою програми є формування критичного, креативного та піклуючого мислення (critical, creative, caring thinking).

Викладачами Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Адаменко Н. Б. (к. філос.н., доцентом кафедри філо-

софії) та Кравченко Ю. М. (к.філос.н., доцентом кафедри культурології) ведеться дослідження даної програми в українській освіті. Спочатку робота розпочиналася ситуативно і виглядала здебільшого як пошук нових методик роботи з дітьми для студентів-філософів. Постійна обробка нової інформації, переклад іноземної навчальної та наукової літератури з проблематики, написання дослідницьких робіт завершувалися, як правило, експериментальними уроками в школах м. Києва.

Звісно, що початок був непростим. Відчувався брак майстерності у роботі з дітьми з даної методики. Попри опрацювання величезного масиву теоретичного та практичного матеріалу, перегляду як відео-матеріалів іноземних педагогів, так і особистісні наукові зустрічі, все ж складно давалися тонкощі методики Р4С. У зв'язку з цим постала необхідність створення спеціального концептуального плану заходів щодо дослідження, розвитку та впровадження методики в українському освітньому просторі. Відтоді відбулося багато подій наукового та навчального характеру, організованих як в університеті, так і за його межами, що актуалізувало важливість і необхідність філософської складової у шкільній освіті.

У листопаді 2010 р. на базі центру «Філософія для дітей» філософського факультету Московського державного університету (Росія) відбулася Міжнародна конференція «Філософія дітям: мислення і здоров'я». Учасницею серед інших була Н. Адаменко. Проходження майстер-класів французьких філософів «Як уникнути дитячих запитань?» (О. Бреніфьє), «Чи здатна дитина бути філософом?» (О. Жерс) і російського науковця Л. Ретюнських «Філософування як адаптивна стратегія дитинства», заслуховування звітів та доповідей корейських філософів Дж. Парка і Е. Лім «Оцінка рівня моральності корейських дітей за результатами Тесту на Моральні Судження (ТМС)», турецького експерта Р4С Н. Дерек «Етика з дітьми» і мексиканки М. Мадрид «Раціональне мислення і філософія для дітей», вивчення хорватського досвіду в доповіді Б. Курко «Етика як предмет програми в старших класах хорватських шкіл — приклад підручника, над яким варто задуматися» та багато іншого дозволило збагатити наявні знання та набути першого міжнародного досвіду практики Р4С.

У 2009–2010 рр. Ю. Кравченко вивчала польський досвід впровадження методики Р4С на філософському факультеті Лодзького університету в рамках стипендіальної програми уряду Польщі у професорки Альдони Побоєвської. Польська дослідниця трансформувала класичну програму Метью Ліпмана в авторський курс «Майстерня філософських пошуків». Цей досвід істотно збагатив знання і розуміння практичного втілення Р4С, оскільки в багатьох інших країнах класичний ліпманівський метод зазнав трансформації і адаптації відповідно до національних ментальних

особливостей. Даний міжнародний досвід слугує зразком критичного осмислення методу для можливості запровадження його в Україні.

Першим знаковим заходом презентації методики «Філософія для дітей» став Міжнародний науково-практичний семінар «Зміни орієнтирів навчання в українській педагогіці» або «Програма «Філософія для дітей» М. Ліпмана: адаптація світового досвіду в українській педагогіці», на якому відбулися сесії «Філософія для дітей: міркуємо сумніваючись!» (28–30 жовтня 2011 р.) в рамках IV Міжнародного наукового форуму «Простір гуманітарної комунікації». Хедлайнерами семінару були іноземні експерти: Джин Ван Парк (Південна Корея), доктор філософії, професор, завідувач кафедри етики Ѓьонсанського національного університету, Віце-президент Міжнародної ради з «Філософії для дітей» (2009–2011 рр.), Президент МО «Філософія для дітей країн Азії та Океанії», Президент Корейської академії навчання філософії в школі, член Міжнародного товариства «Філософська освіта країн Азії та Океанії у розвитку демократії» (ЮНЕСКО) та доктор Донна Берк (США), тренер вищої категорії. У семінарі взяли участь близько 40 вчителів з усієї України. Даний захід пройшов як презентація програми «Філософія для дітей». Програма викликала зацікавлення серед учителів, студентів та аспірантів. Учасники поставили експертам багато запитань.

У тому ж році Адаменко Н. Б. та Кравченко Ю. М. започаткували рубрику «Філософія для дітей» на сторінках журналу «Філософія освіти / Philosophy of Education». Наші читачі вже мали нагоду прочитати статті Н. Адаменко «Спільнота дослідників М. Ліпмана: філософські запитування, обговорення, аргументації та контаргументації вустами дітей», Ю. Кравченко «Філософія для дітей: вимога часу», О. Горбачук-Наровецької «Філософія для дітей: південнокорейський досвід» (див.: Адаменко, 2011; Кравченко, 2011; Горбачук-Наровецька, 2011).

Наступним кроком нашої діяльності стало проведення тренінгу «Філософія для дітей: стиль мислення, що веде до успішності та успіху» (8–11 листопада 2012 року). Цього разу хедлайнерами були професор Джин Ван Парк (Південна Корея) та Ізабель Джесперс (Бельгія), учитель етики в середній школі, тренер та фасилітатор програми «Філософія для дітей», член ради директорів асоціації «Аналіз, дослідження і навчання дітей філософії». Метою даного тренінгу було навчити учасників інструментарію методики у досягненні програмних цілей. Учасниками заходу стали студенти, аспіранти, викладачі, громадські активісти, бізнес-тренери та фасилітатори, працівники державних установ.

На запрошення Малої Академії Наук Н. Адаменко та Ю. Кравченко були лекторами Всеукраїнської літньої школи теології, релігієзнавства та історії релігії (1–11 червня 2013 р.) для учнів десятих класів, яка проходила у Лубнах. До програми школи були включені семінари з релігієзнавства, розробле-

ні за методикою «Філософія для дітей», а також робота Творчої лабораторії Р4С у формі тренінгових занять з етики за текстами Метью Ліпмана.

Третій міжнародний захід носив назву «Філософія для дітей» і діалог дорослих: шляхи перетину в освіті» (23–26 жовтня 2013 р.). Захід проводився спільно з філософським факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Як видно з назви, у цьому семінарі акцент був зроблений на діалозі. Адже базовою складовою методики «Філософія для дітей» є сократівський діалог як інструмент у вихованні культури мислення, аргументування власної позиції, культури спілкування. Хедлайнером заходу був професор Джин-Ван Парк.

У 2014 році він з розширеним візитом приїхав до України. Відбулися науково-практичні заходи у Києві та Полтаві. Під час перебування у Києві (12–16 жовтня 2014 р.) професор був ведучим лектором науково-методичного семінару «Освіта для демократії: методика Р4С», який проводився спільно з лабораторією суспільствознавчої освіти (завідувачка — д.пед.н., професор, член-коресподент НАПН України О. І. Пометун) Інституту педагогіки НАПН України. У заході взяли участь провідні експерти з різних регіонів України. Професор провів лекції-презентації методики в Інституті пенітенціарної служби Академії внутрішніх справ України та в Університеті економіки та права «КРОК», а також провів майстер-клас з учнями Гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка та з учнями Київської гімназії східних мов № 1; виступив з інтерв'ю на радіо Ера та Громадському.

У Полтаві (19–23 жовтня 2014 р.) спільно з Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського був організований семінар «Базові принципи та механізми впровадження методики рефлексивного навчання «Філософія для дітей» (Р4С). Десять мисленнєвих навичок». В семінарі взяли участь близько 50 вчителів Полтавської області. Захід висвітлювали усі регіональні медіа.

Співпраця з обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського продовжилася семінаром «Методика «Філософія для дітей: особливості упровадження у школі» (24 березня 2015 р.) в м. Миргороді на базі НВК «Гелікон» Миргородської міської ради Полтавської області. Учасниками семінару були представники різних ланок освіти — вчителі, заступники директорів і директори ЗНЗ, методисти РМК, працівники бібліотек. Семінар проводили Н. Адаменко та Ю. Кравченко, які ознайомили учасників з основними засадами програми Р4С (як у класичному варіанті методики М. Ліпмана, так і у варіаціях), наголосили на її актуальності в умовах сьогодення, важливості для розвитку критичного, креативного й піклувального мислення учнів, для розбудови демократичного громадянського суспільства. Адже на сьогодні Р4С є певною мірою унікальною методикою,

оскільки завдяки комплексності поєднує у собі принципи і переваги різних навчальних теорій. Для формування освіти майбутнього, де вчитель як методист повинен володіти і використовувати найрізноманітніші освітні методики, це має особливо важливе значення. Під час роботи семінару освітяни не тільки ознайомились із теорією, а й мали змогу спробувати методику на собі—взяти участь у фрагменті заняття (на прикладі новели М. Ліпмана «Ліза»), дізнатись, як методику можна використовувати на уроках мови й літератури, а також обмінятися власним досвідом використання Р4С та рефлексивних методик у роботі з дітьми і молоддю.

Методика живе своїм життям і пережила низку модифікацій у різних країнах, ставши ефективним інструментом навчання не лише на заняттях з етики чи філософії, а й лінгвістики, історії, географії і навіть математики. Новинкою в цій сфері є застосування Р4С в конфесійній освіті. Цей аспект даної методики розробила доктор Дженіфер Глазер, співголова Ізраїльського Центру Філософії в Освіті. Зокрема, вона створила на базі ліпманівської моделі курс під назвою «Філософське дослідження Біблії» (Philosophy Inquiry with Bible) для дітей, які навчаються в синагогах. З 6 по 9 липня Дж. Глазер провела авторський тренінг із застосування Р4С у вивченні релігії в Гебрейському коледжі в Бостоні (США). Ю. Кравченко взяла участь у цьому навчанні і тепер застосовує нові знання в одній із православних недільних шкіл м. Києва.

Звісно, що попереду багато планів, завдань, проте вже нині проведена робота дозволяє зробити висновок, що важливою умовою модернізації освіти сьогодні є уточнення її цілей: не просто людина знаюча (пізнавальна компонента), уміюча (прагматична компонента), але й людина розуміюча, креативна здатна до самопроєктування та самореалізації, самостійного вибору на основі ієрархії особистісно-значущих цінностей і смислів (аксіологічна компонента). Реалізацію зазначених цілей вважаємо ефективною за умов використання засобів Міжнародної освітньої програми «Філософія для дітей» як методики навчання, що розгортає свої смисли в контексті комунікативно-креативної моделі педагогічної діяльності, в центрі якої є розуміння як спосіб освоєння світу, що веде до самоусвідомлення, осмисленого проживання свого буття, життєтворчості, особистісного зростання, набуття внутрішньої свободи.

Методика навчання філософування (розвиток навичок критичного, креативного та піклуючого мислення) є неоціненним засобом як для усвідомлення власної унікальності, так і руху назустріч один одному, що є особливо важливим у сучасному глобалізованому світі, сповненому конфліктів і суперечностей, і де люди різних культур, живучи пліч-о-пліч, надзвичайно чутливі до відмінностей і схожостей, мають навчитися бути відкритими до нових ідей та альтернатив в думках, діях і житті.

Література:

1. Адаменко Н. (2011) «Спільнота дослідників» М. Липмана: філософські запитування, обговорення, аргументації та контраргументації вустами дітей // Філософія освіти: наук. часопис. Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011, № 1–2 (10). — С. 274–287.
2. Горбачук-Наровецька О. (2011) Філософія для дітей: південнокорейський досвід // Філософія освіти: наук. часопис. Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011, № 1–2 (10). — С. 297–304.
3. Кравченко Ю. (2011) Філософія для дітей: вимога часу // Філософія освіти: наук. часопис. Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011, № 1–2 (10). — С. 288–296/

Надежда Адаменко, Юлия Кравченко. История знакомства украинской педагогической аудитории с методикой «Философия для детей».

В обзоре речь идет о научных мероприятиях и поисках по изучению методики «Философия для детей», осуществленных исследователями НПУ им. Драгоманова с 2009 по 2015 г. В частности, это — тренинги, экспериментальные уроки в школах, участие в конференциях и стажировках. Данные мероприятия нацелены на популяризацию и распространение использования рефлексивной методики в украинском образовании. В статье показано значение международного опыта для ее изучения, в частности, углубление научных контактов с Джин Ван Парком, (Южная Корея), Донной Берк (США) и др. Первым знаковым мероприятием презентации методики «Философия для детей» в Украине стал Международный научно-практический семинар «Изменения ориентиров обучения в украинской педагогике» или «Программа «Философия для детей» М. Липмана: адаптация мирового опыта в украинской педагогике» (28–30 октября 2011 г.). Авторы обращают внимание на значение использования методики «Философия для детей» для подготовки будущих учителей, переосмысления профессионального опыта педагога, формирования критического мышления у детей. Популяризации идей предложенной методики способствовало основание авторами рубрики «Философия для детей» на страницах журнала «Філософія освіти/ Philosophy of Education». Они исходят из того, что методика обучения философствованию (развитие навыков критического, креативного мышления) является неоценимым средством как для осознания собственной уникальности, так и движения навстречу друг другу, что особенно важно в современном глобализированном мире.

Ключевые слова: философия, философия для детей, философствование, методика, критическое мышление, педагогика, рефлексивное обучение, диалог.

Nadiya Adamenko, Yuliya Kravchenko. The History of Ukrainian Pedagogues' Knowledge of the methodology “Philosophy for Children”

The review describes the research events about the methodology “Philosophy for Children” committed by scholars of National Pedagogical Dragomanov University from 2009 to 2015. In particular, these are trainings, experimental lessons at schools, participation in conferences and traineeships. These events are aimed the promoting and spreading of the reflexive methodology in Ukrainian education. The article shows the importance of international experience for its study, including the deepening of scientific contacts with Jin Wann Park (South Korea), Donna Burk (USA) and others. The first significant event of presentation of methodology “Philosophy for Children” in Ukraine was the International scientific and practical seminar “Changes of the education reference points in Ukrainian pedagogy” or “M. Lipman's Program “Philosophy for Children”: adaptation of international experience in the Ukrainian pedagogy” (October, 28–30, 2011). The authors pay attention to the importance of methodology “Philosophy for children” for preparation of future teachers, reconsideration of their professional experience, formation of children's critical thinking. The authors have created the milestone “Philosophy for Children” in the journal “Філософія освіти/ Philosophy of Education” as a way of popularization of the proposed methodology. They proceed from the fact according to which that methods for teaching to philosophize (the development of critical and creative thinking skills) is an invaluable means for understanding her/his own uniqueness, and movement towards each other, which is especially important in today's globalized world.

Keywords: *philosophy, philosophy for children, philosophizing, methods, critical thinking, education, reflexive learning, dialogue.*

Адаменко Надія— кандидат філософських наук, доцент Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. adamenkonb@ukr.net.

Кравченко Юлія— кандидат філософських наук, доцент Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. kravchenko.u@gmail.com

Adamenko Nadiya— candidate of philosophical sciences, Associated Professor, National Pedagogical Dragomanov University. adamenkonb@ukr.net.

Kravchenko Yuliya— candidate of philosophical sciences, Associated Professor, National Pedagogical Dragomanov University. kravchenko.u@gmail.com